

BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

TOM IV (1908-1909)

LA NOSTRA ANADA A BARCELONA Y EL PERGAMÍ QUE'NS DEDICAREN (p. 33-37)

Dia 10 de Febrer mos embarcárem cap a Barcelona. Hi arribam dia 11, veym els amichs que componen la *Junta Eczecutiva* del Congrès, y ens enterem de com están totes les coses.

Anam a ca-l'impresor del tom del Congrès. Ja hi ha més de *docentes planes* tirades. Fins ara no hi havien poguda fer gayre via, per dos motius: *a)* perque diferents autors de la secció filològica-històrica, qu'es la que va devant, no havien enviats llurs treballs, per més que'ls ho havien demanat, y a poch a poch han anat enviantlos, *b)* hi ha alguns estudis, prou llarchs, de fonètica, que posen un sens fi de signes fonètics especials, més de vuytanta, y ha calgut fer fondre aquests signes a cases d'Alemanya, y axò ha duyt un gros destorb. Ara ja té l'imprenta dits signes, gràcies a Deu, y l'impressió va com un cavall a n-el cos. Prou que s'es mester, perque tothom en frissa del tom, una cosa de no dir.

Vérem el President de la Escma. Diputació de Barcelona, y ens doná noves molt bones de resolucions preses sobre la manera de preparar a l'Universitat de Halle els estudis de filologia a n-els futurs estipendiats que hi han d'anar.

Un altre dia anárem a la Diputació y a l'Ajuntament, a proposar un medi eficaç per que fassa molta de via la replega del vocabulari dins totes les comarques catalanes, y a una y a l'altra banda ens

feren molt bon sò. Ara manca formular el pensament en definitiva.
iBeníssim!

El dia 13 donàrem una conferència a l'Associació Popular Catalanista per escitar aquells bons amichs que hi tenim, a treballar més y més en la replega de materials lexicogràfichs; y en el metex sentit parlàrem el dia 16 a n-els socis del *Foment Autonomista Català*, aplegats a llur local, aont vérem les escoles de Mn, Cinto, que tan magnífichs resultats donen. Ells se demostraren molt animats a cooperar de ferm a la nostra *Obra*. Ens escriuen qu'han constituïda una *Secció lexicogràfica*, aont tenen coratge de fer bona feyna. iAxò es qu'hem mester!

El diumenge dia 16 fou el dia senyalat per entregarnos la Junta Eczecutiva del Congrés el preciós pergami am que'ns volgueren honrar. La cosa's va fer dins la Gran Sala de Cent, de [34] Casa-la-Ciutat. Vetassí com en doná conte *La Veu de Catalunya* del dia 17:

Homenatge al Dr. Alcover

«No fou el primer Congrés de la Llengua Catalana un acte d'aquets que un cop celebrats s'esvaeixen entre les boires del oblit. Al contrari, fou la primera esbranzida d'un moviment que perdurarà per un temps incalculable, gracies a la energia interna que l'anima. Y si algú ho dubtés, hauria desaparegut la seva incredulitat si hagués presenciât l'acte d'ahir, celebrat al Saló de Cent, y hagués escoltat de boca dels actius individus de les comissions dimanades del Congrés, la relació de lo fet, de lo que's fà y de lo que's farà.

»Y s'hauria convençut del entusiasme que encara és viu y ben viu, entusiasme que ahir se va concretar en la entrega d'un pergami commemoratiu al doctor Alcover, ànima d'aquella gran empresa, com se traduirá demà ab qualsevol altre motiu.

»Per áixó s'aplegà'l públich al històrich saló, y per això l'acte fou presidit per l'alcalde, en representació genuina de Barcelona.

»A les deu en punt, ocupá la presidencia el senyor Sanllehy, el qual tenia a la dreta al doctor Alcover. Ocuparen llocs a un y altre costat de la presidencia el senador senyor Abadal, els diputats provincials senyors Plaja y Pericàs, els regidors senyors Puig y Alfonso, Rogent, Rovira, Pla y Deniel y Duran, y els senyors Fortuny y Pomés.

»El secretari de la comissió executiva del Congrés, en un breu parlament, dona compte de lo realiat fins a la fetxa.

»El senyor [Emili] Vallès, de la comissió de la publicació del Llibre del Congrés, manifesta que, fets els treballs previs, ha comensat ja la impressió, malgrat certes dificultats ocasionades per la falta de tipus de lletra especials que s'han hagut d'encarregar directament a Alemanya. El llibre sortirà segurament per l'abril.

»El senyor Abadal se congratula de que sigui ell a qui li toqui felicitar publicament al doctor Alcover, per l'esforç que va desenrotllar quant va convocar a tots els fills dels diferents països de llengua catalana, pera cantar l'himne triomfal a lo que és Verb de la nostra ànima.

»La comissió executiva del Congrés ha recullit aquells entusiastes aplausos ab que's rebia aleshores al doctor Alcover, ha recullit aquell vot de gracies de 3.000 congressistes, y l'ha concretat en l'ofrena que se li fà en aquest acte.

»N'hi ha prou ab nomenar el primer Congrés de la Llengua Catalana, pera recordar aquell fet trascendental que feu vibrar totes les fibres de la nostra ànima, que estatuí l'unitat fonamental de la nostra llengua, que sentá les bases de la seva purificació dintre de la riquesa de les seves varietats comarcals.

»Quan Deu volgué desfer un poble, portà la confusió de llengües als peus de la torre de Babel; quan manté a través dels sigles l'unitat d'una llengua, és que entre'ls seus designis hi ha el de les grans coses que en l'esdevenir farà un altre poble. (Aplausos). [35]

»Dirigintse al doctor Alcover, li fà ofrena del pergamí y li diu que és el tribut de respecte de quatre milions de sers que parlan la llengua catalana; el tribut de un poble gran per la seva historia y gran per l'esperança en els seus destins.

»Que Deu vos dongui vida pera assolir els desitjos de tots els catalans». (Grans aplausos).

Ocupa la tribuna el doctor Alcover, que es rebut ab molts aplaudiments, y diu:

SENYORES,

SENYORS,

«Poques vegades m'era vist tant confús com ara. Aquest pergamí tan esplèndit com obra d'art qu'honra l'autor y els qui le hi han fet fer, tan preciós y expressiu d'afecte coral envers mi, tan preciós y expressiu d'entusiasme per la llengua catalana, qu'es la causa y l'ecxecutòria de tots nosaltres; les paraules elocuentíssimes, afectuosíssimes que acaba de endressarme l'amich del cor, Sr. D'Abadal, benemèrit per tants de conceptes de la pàtria; tots vosaltres, honor d'aquexa gran ciutat, omplint aquesta gloriosíssima gran sala del Concell de Cent per rendir una volta més homenatge ferventíssim a la llengua de les nostres amors.... tot axò me col·loca amb una situació molt compromesa, que no sé com sortirne am bon nom. Es massa gros aquest obsequi del preciosíssim pergamí; no hi havia tant per tant. ¿Qu'he fet per merèxer-lo? No he fet més que cumplir un dever sacratíssim devant Deu y la meua consciència y devant la Pàtria. Convençut de qu'es un dever sacratíssim, ineludible, de tot ciudadá estimar, honrar, sostenir y defensar l'idioma propi, perque axò no es més qu'estimarse, honrarse, sostenirse y defensarse un a sí metex, ja que l'idioma propi es l'expressió, el verb de la personalitat pròpia, essent axí que'ls pobles qu'abandonen llur

idioma, s'abandonen a sí metexos y acaben per desferse y disoldre-se ignominiosament, estúpídament; convençut de tot axò fins allà ont es possible estarhi, jo no poria, jo no puch obrar d'altra manera; jo no puch dexar de consagrame a l'enaltiment y glorificació de la nostra llengua estimadíssima, un dia y un altre dia, un any y un altre any, posant a prova la paciència y magnanimidat de tots els meus amichs y coneguts y de tots els qui no coneix personalment, però sé que senten aquest metex entusiasme que a mi'm petxuca.

»Y ¿com no ha de crèixer més y més el meu entusiasme davant el que tots vosaltres demostrau tan intensament, davant el que'm surt a camí, de cap a cap de les terres catalanes, davant aquesta esplèndida y preciosíssima expressió d'afecte coral que suposa aquest bellíssim pergami? En l'absoluta impossibilitat d'agrair tot lo qu'ell significa y representa, davant l'absoluta impossibilitat de correspondrehi axí com caldría, me vetx obligat a dir que jo l'agraesch aquest magnífich obsequi am tot lo meu cor, am tota la meua ànima y que faré tot quant sàpia, tot quant puga per correspondrehi d'avuy endevant de la manera millor possible, seguint treballant a les totes per l'enaltiment y eczaltació de l'estrènua, de la heroyca, de la gloriosíssima llengua catalana. [36]

»Y ara, com a President de la Comissió Eczecutiva, no per cap mèrit propi, sino exclusivament per l'imponderable benevolència de mos benvolguts companys de Comissió, vos he de cridar l'atenció demunt alguns dels resultats del Congrés. Hem lograt amb el Congrés, gràcies a Deu, molt més que no'ns havíem proposat. No preteníem, y sería estat una bogeria pretenirho, arretglar y enllestir la partida de questions a resoldre de la nostra gramática. Axò haurá d'esser en congressos sucessius, si Deu ho vol.

»Voliem que fos, segons expressió d'un amich estimadíssim, N'Obrador, una gran repicada de campanes a favor de la nostra llengua; y ivaya si hi ha resultat! Volíem que servís per remoure l'opinió pública a favor de llengua catalana, y iprou que hi ha servit!

iprou que ha provocat tal moviment! Periòdichs que may may se'n eren ocupats de la llengua nostra, no sols d'Espanya sino de l'estranger, li dedicaren articles y més articles, y de llavó ensá han augmentat inmensament les facilitats per tota acció a favor d'aquesta llengua. En son proves esplèndides la creació de l'Institut d'Estudis Catalans, la fundació de la Biblioteca nacional catalana y especialment l'estatut dels Estipendis per joves que vagen a les Universitats alemanyes a estudiar filologia románica per formar axí tota una generació de filòlechs am base verament científica, que puguen acabar l'obra del nostre diccionari y de la nostra gramática axí com cal que s'acabin, axí com cal que les tenga la llengua catalana. Aquests joves, per altre vent, serán dins les Universitats alemanyes, aont en concorren de totes les nacions civilisades, serán altres tantes de campanes que, comunicantse amb els altres estudiants y els professors, ventarán y repicarán continuament per Catalunya, per la nacionalitat catalana, per la llengua catalana, per la literatura catalana, donantles a conèxer, fentles simpátiques entre aquell element jove de les Universitats, que després s'escampen per tot arreu y recorden sempre les impressions rebudes durant el temps heroych de llurs estudis; y no succeirà com ara que son poquíssims els qui a n-aquelles Universitats coneguin més que de nom la nostra llengua y encara com una de tantes neo-llatilles; perque trist es haverho de dir, dins Alemanya no fa gayre paper ni l'Espanya ni cap de les seues regions. Amb una paraula, el Congrès resulta una gran passa donada cap a conseguir que la llengua catalana sia admesa dins el concert de les llengues cultes d'Europa, que son propiament les llengues mundials. Dependex de nosaltres, de l'esfors, de l'energia, de l'abnegació, de l'entusiasme de tots el pujar la llengua catalana a l'escelsa categoria de llengua mundial.

»Y la hi hem de pujar a n-aquexa categoria, surta de llevant, surta de ponent, costi lo que costi, y hem de véncer tots els obstacles que s'hi oposin, siguen quins siguen v venguen d'ont venguen. Si no

hu conseguíem, si'ns arrufávem y ens acovardávem, seriem indignes de portar el nom cent voltes gloriós de catalans; merexeríem que la má de Deu ens esborrás del llibre de la vida, com una lletra mal-feta; ens cauria a sobre l'anatema de la posteritat, y els nostres fills y els fills dels nostres fills tendrien dret a avergonyirse de nosaltres. Tenim una gran tasca a [37] sobre: reconstituir y enaltir en tots els ordres la nostra Pátria, y no oblidem may que'l plasma y el verb de la Pátria es la llengua. ¿Volem tenir Pátria, gran, honrada, autónoma, sobirana? Engrandiguem, honrem, eczaltem, fessem reynar axí com cal la nostra llengua, am tots els seus drets y prerrogatives, sense faltarn-hi una ni cap, fins que no li falti res res de tota la seua indispensable, indiscutible y absoluta reialesa y sobirania. ¿Volem que visca pera sempre Catalunya, rica, plena y gloriosa? Hi viurà si feym viure rica, plena y gloriosa la llengua catalana. No hu oblideu, fills de la Pátria.

»He dit.»

«El Batlle recorda que li tocà l'honor gran, que recordarà sempre, d'obrir el Congrés de la Llengua catalana: avuy li toca, y també ho té a honor, presidir l'obsequi a la poderosa inteligencia y gran voluntat del doctor Alcover.

»Y felicitant a n'aquest en nom del Ajuntament, el senyor Sanllehy clou l'acte.

»El públich s'apilota a veure'l pergami que està exposat a un cantó. Y de mà en mà circulen els primers plechs impresos del Llibre del Congrés.

»El pergami, obra del artista Llongueres y del qual ja'n várem parlar al ser exposat a can Llibre, porta l'inscripció següent:

«Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. — Barcelona 13-18 de octubre 1906. —Al Molt Iltre. Dr. D. Antoni M. Alcover, Vicari General de Mallorca y canonge d'aquella Seu, que

inicià, impulsà y presidí aqueix Congrés, en agraïment al gran esforç que aportà al treball de purificació y restauració de la nostra llengua en totes ses riques varietats y interpretant els sentiments dels congressistes que'l formaren, en nom de tots ells li ofereixen aquet testimoniatge'ls sotascrits membres de la comissió executiva: a Barcelona dia 25 de janer de 1908.»

Firmen el pergamí els amichs estimadíssims En Jaume Algarra i Postius, En Joaquim Gay, En Joan Rubió i Bellver, N'Antoni Rubió i Lluch, En Joaquim Casas-Carbó, En Josep Pijoan, En Jaume Massó i Torrents, En Ramon d'Abadal, En Joan Alandí, En Carles de Fortuny, N'Emili Vallès i Vidal, El Comte de Santa Maria de Pomés y En Francesc Sans i Buigas.

EL DIETARI DE L'ESCURSIÓ A ALEMÀNIA (p. 46)

Mos resulta molt més llarch que no crèyem. Ens figuràvem que seria qüestió d'unes cent cinquanta planes, y ara tenim por que no sien més de quatrecentes. En vista d'axò, hem cregut que lo millor era ferne tot un tom, que será el V del *Bolletí*, y que l'enviarem a n-els subscriptors que no mos donin contra-ordre. En sebre'l nombre de pàgines, ficsarem el preu. Axí no faltará cada més el corresponent *Bolletí*, y, en estar llest el *Dietari*, s'hi porán assaciar els qui'n vagen endarrer.

LA DERRERA ANADA A BARCELONA (p. 95)

Sempre mos diu bé en anar a Barcelona, però aquexa vegada derrera (de dia 3 a dia 9 del corrent més) mos hi va dir extraordinàriament, gracies a Deu. Qui poria, ens donà unes esperances molt grosses de que *l'Obra del Diccionari* prendrà, si Deu ho vol, una gran investida, anant vent en popa i a tota vela cap a n-el terme que tots desitjam. Per avuy no porem esser més explícits, per allò de que *no convé dir blat fins que hu tenguem dins el sac*.

iI le hi tendrem, si Deu ho vol! ¡Vaja si le hi tendrem! I un sac ben ple.

EL NOSTRE «DIETARI» DE L'EXIDA A ALEMÁNIA (p. 129-130)

Quedá llest a mitján octubre, i a l'hora d'ara ja l'haurán rebut tots els nostres amichs. No mos pensávem que mos fos sortit tan llarc. Te vint i cinc fulls, axò es, 388 planes foliades y vuyt sense foliar; equival a dos anys del BOLLETÍ, i per lo metex l'hem posat a QUATRE pessetes p'els subscriptors i a CINC p'els qui no hu son. Esperam que tots els amics el rebrán de bon gust, i que no farán anques enrera en lo d'enviarnos les *quatre* pessetes, que, com més prest les fassen redolar cap a nosaltres, millor será per esveir aviat el sequeyó que tenim ara a l'imprenta.

Escriguérem y publicam aquest *Dietari* per servir Catalunya i Espanya, per mostrar a tots els fills de la Pàtria les moltes, moltíssimes coses bones, boníssimes, que hi ha dins Alemanya i dins [130] les altres nacions que visitárem, i qu'es una llástima que no sien dins Catalunya i dins tota Espanya, puys cal que sien dins totes les nacions que volen passar per civilisades. Aquells magnífics edificis per l'ensenyansa, per la cultura i benestar públic; aquells museus, no sols de pintura i escultura, sino etnogrífics, d'indústries artístiques, de correus, de pescateria, de comerç, d'història general i de la particular de ciutat; aquella admirable policia de les ciutats, tan sàbia, tan ben reglamentada, tan ineczorable; aquell orde tan prodigiós en tots els rams de l'Administració pública, aquelles ciutats i viles tan netes, reblides de passeys i parks tan gran i ben encitronats; aquelles superbes catedrals i esglèsies, tota aquella cateyfa d'altres monuments històrics i artístics que descriu el *Dietari*, son altres tantes de llissons a tots els fills de la Pàtria, qu'están a n-el cas de prendre en conte i d'aprofitarles. Comparant totes aquelles coses am les de casa nostra, i veent lo avall qu'estam i lo enrera qu'anam p'el camí de la civilisació i de la cultura, ens cal prendre coratge per posar totes les nostres forses, tot lo que som i tot lo que

valem, a n-el servici de la nostra Pàtria, per remuntarla, per enaltirla, per ferla anar més aprop de les grans nacions, p'el camí gloriós de la civilitació i de la cultura.

A n-axò s'endressa el *Dietari*, per axò l'escriguérem, per axò l'hem publicat. Deu vulla que hi servesca, i que'ls fills de la Pàtria en treguin tot el profit que seria de desitjar. Axí hu esperam. Deu ho beneesca. Amèn.

EL NOSTRE «DIETARI DE L'EXIDA A ALEMÁNIA» (p. 168)

Rebem cartes de molts d'endrets de Catalunya fent grans alabanses del *Dietari*, i n'han parlat encomiàsticament *Gaceta de Mallorca* dia 14 d'octubre, *El Deber* d'Olot i *Somatent* d'Igualada dia 24 de dit més, *L'Alliance* de Ceret (Rosselló) dia 1 de novembre, *Revista Popular* i *La Veu de Catalunya* de Barcelona dia 5, *Ressò de l'Avior* de Mataró dia 14, *L'Avenç de l'Empordà* de la Bisbal dia 15.

Grans mercès a tots, i que sia tot p'el major bé i profit de la Pàtria, per qui vàrem escriure'l *Dietari*.

UNA MICA D'EXIDA FILOLÒGICA A MENORCA I EYVISSA (p.
185-189)

Dia 3 de febrer mos embarcàrem cap a Barcelona, aont dia 6 tenguérem la bona sort de cobrar les 889 pessetes que l'Ajuntament d'allà havia concedides a la nostra *Obra*.

El metex dia se reuní la *Comissió Eczecutiva del Congrès de la llengua*, i se donà conte del repartiment del volum del Congrès entre els congressistes endarrerits, acordàrem lo qu'hem de fer dels eczemplars que queden, i tractàrem altres punts que feyen al cas.

Dia 9 i 10. —Hora baixa prenim el vapor de Menorca per desembarcar a Ciutadella; però la mar va anar tan alsurada, lo endemà, dia 10, que no poguérem desembarcar a n-aquesta ciutat, i haguérem d'anar a Maó, aont arribàrem un poc passat la una. Avisat per telegraf, de part del Rdm. Sr. Bisbe d'allà, lo Rt. Mn. Ambròs Carabó, Rector de Santa Maria, mos esperava a n-el Moll, i mos ne mená a la Rectoria. A l'acte comensàrem l'estudi del llenguatge mahonès, aont [186] mos ajudá Mn. Jaume Tutzó amb aquell entusiasme que posa sempre en les coses dels seus amichs.

Com el temps mos curtetjava, Mn. Tutzó mos posá en comunicació amb una senyora del Castell (Vila-Carlos) i Mn. Puig de Sant Lluís. Amb aquella i amb aquest poguérem estudiar bellement la pronúncia d'aquexes dues viles, qu'es prou diferent de Maó.

Dia 11. —Amb un carruatge, llogat per tres dies, devers les vuyt, li estrenyem cap Aló (encara qu'escriguen Alaior, tothom li diu *Aló*), aont arribam a les nou i busques. Demanam la Rectoria, mos presentam a n-el Sr. Rector, que mos rep amabilíssimament, i posa a la nostra disposició sis o set al·lots d'onze a dotz'anys, ben xaravel·los, i amb aquests i ell i altres capellans que van comparexent, estudiam la pronúncia d'Aló fins prop de mitj-dia, que,

despendintmos agraidíssims d'aquella bona gent, mos n'anam a dinar, i, dinats, icap a Mercadal manca gent!

Hi arribam demunt les dues, i ia la Rectoria tot d'una! Hi trobam el Sr. Rector, Mn. Miquel Timoner, que forsat mos vol a la Rectoria, aont fa comparèxer onze o dotze al·lotes de l'Escola Pública, i també hi vé la Sra. Mestra, i amb elles, el Sr. Rector, qu'es natural d'Aló, i el Sr. Vicari, que hu és de Migjorn Gran (Sant Cristòfol) i va estar de Vicari a Sant Climent, un poblet entre Migjorn i Sant Lluís, feym l'estudi de la pronúncia i conjugació de Mercadal i de Sant Climent. Aquelles al·lotes tenien una pronúncia molt estil·lada i totes feyen cara de ben desxondides.

Dia 12. —A les sis y mitja mos aficam dins el carruatge, i ide d'allá cap a Fornells! Hi arribam devers les set i quart. Demanam la Rectoria, la mos mostren; i, com hi som devora, guayta una dona d'una cinquantena d'anys, molt plaent, i mos diu que'l Sr. Rector se'n es anat a Aló, fa cosa d'una hora, i que a la Rectoria no hi ha més que son pare, més sort qu'una massa, i una mica de criada, de set o vuyt anys. ¡Ja estam ben arretglats! A les hores pensam amb el Mestre de l'Escola Pública. Aquella dona mos mostra la casa, i mos diu qu'es un senyor fadrí, qu'está totsol. Hi anam, encara dorm, li tocam, respòn, i al cap d'una estona guayta, li esplicam l'objecte que mos duya a Fornells, i li demanam per favor si mos dexará estudiar la pronuncia d'allá am los al·lots de l'escola. Mos diu que am molt de gust, però qu'haurem d'esperar que venguen.

Dexam el Sr. Mestre que s'acap de vestir i que berén; i, com fa un vent que talla i está a punt de ploure, mos arredossam una mica a ca-aquella dona, qu'es pescadora i l'homo seu també, i me conta que les passen tan tristes am lo mal temps que reyna. Amb axò li aglapim una bona partida de mots i formes verbals, ben interessants, que li surten a forfolons, perque es com un cadellet de molí per rallar.

Dins una mitj'horeta tornam a ca'l Sr. Mestre, i ja'l trobam berenant, pero'ls al·lots no comparexen. Sortim demunt el portal, i en

guipam quatre o cinc que juguen. Els-e cridam, vénen, però només tenen sis o set anys, i baden uns ulls com uns salers, axò sí, però [187] están com esglayats, i no gosen badar boca. Al punt en vénen de més grandets i ben trempats per la cosa, que ben promte se fan càrrec de lo que's tracta; i amb ells estudiam a la vela i bil·lo bil·lo la pronúncia i conjugació de Fornells.

Les donam les gràcies de tot cor i especialment a n-el Sr. Mestre, i ja li copam cap a Mercadal, aont som devers les onze y mitja, amb una brusca ben xalesta de tremuntana, *civadeta de capellá*, que diuen. Dinam amb el Sr. Rector; i, despedintmosne a la una, tot donantli mil gràcies de la seua fina amabilitat, partim cap a Migjorn Gran (Sant Cristòfol), amb una pluja ben espessa i un fret d'allò més xaravel·lo.

Arribam demunt les dues a n-aquesta vila, aont tenim un gran amic, D. Francesc Camps, metge, entusiasta de la nostra *Obra*. Mos rep am paumes d'or; fa venir vuyt o nou al·lots de l'Escola Pública, molt desxondits i entenents, que mos pronuncien tots els mots que volem i mos conjuguen tots els verbs que'ls-e demanam.

Devers les quatre i mitja tenim l'estudi llest, conversam coralment una estona amb el Dr. Camps, fins que mos aficam dins el carruatge, i icap a Ferreries manca gent!

Hi arribam que fa fosca negra, i justament el Sr. Rector es a la festa de Santa Eulària d'Aló, d'ont es natural; però trobam Mn. Bartomeu Florit i Janer, que mos fa romandre a ca-seua, i mos cerca sis o set al·lots i al·lotes d'onze a dotze anys, i mos comparex en Josep Cardona i Fullana, un amic i col·laborador que tenim aquí. Am tots ells, ulls ben espolsats i vius de potències; feym l'estudi de la pronúncia i conjugació de Ferreries, i n'estam llests devers les nou.

Dia 13. —Llests de feynes i despendintmos d'aquells bons amics i donantlos mil gràcies de lo molt que'ns havien aydat, devers les set i mitja tocam soletes cap a Ciutadella, aont arribam devers les deu, i mos rep amabilíssimament lo Rdm. e Illm. Sr. Bisbe, que mos

hostatja a son Palau, i mos diu que qu'allá ont porem estudiar el llenguatge ciutadellenc, es a n-els Pares Salesians, que tenen centenars d'al·lots a llurs escoles.

Mos hi espitxam am nostre estimadíssim amic i company de causa N'Àngel Ruiz Pablo, escriptor de saba i d'empenta. El Rt. Superior, Pare Vinyes, mos fa una gran rebuda, i posa a les nostres ordes una vintena de ciutadellencs de deu a dotze anys, que fan un cap ben viu, i, ja som partits a demanarlos mots i a ferlos conjujar. Contesten rabents, sovint tots d'un cop i tan brunent que sembla una descàrrega de fusells am paraules per bales. Mos hi pegam fins a les dotze i mitja, que les dexam anar a dinar, i nosaltres feym dos diners de lo metex. Al capvespre hi tornam, i amb una horeta queda enllestida la pronúncia i la conjugació ciutadellenca. ¡Vaja quina gent més etxerevida aquets *ciutadellenquets*!

Am N'Àngel Ruiz Pablo, qu'es del Castell (Vila-Carlos), feym el repel llavò a la pronúncia i conjugació de dita vila; i llavò una filla seua i un fill seu, En Josep Ruiz, entusiasta regionalista, me donen una sessió de música clàssica (piano i violí) d'allò més alt de punt. [188]

En Josep queda constituït *Corresponsal de l'Obra del Diccionari* a Ciutadella, en lloc de son pare, que hu era, però que no hi veu de feynes, que li toquen més d'aprop i no li dexen gens de temps buyt!

Dia 14, 15 y16. —Devers les dèu i mitja prenim el vapor que passa de Maó per devant el port de Ciutadella, que mos dexa a Alcúdia devers les quatre, i arribam a Palma devers les vuyt.

Lo endemá a les onze de la nit mos aficam dins el vapor *Catalunya*, que mos dexa a Eivissa (axí l'anomenen els naturals de l'illa) devers les sèt del matí (dia 16), i mos reben demunt el Moll los MM. Il. Sr. Degá i Vicari Capítular (Dr. Mn. Joan Marí), Mn. Vicenç Serra, Canonge i Rector del seminari, Mn. Joan Palau, Canonge, Mn. Isidor Macabitz, Catedràtic del Seminari, Mn. Josep Riera, Beneficiat de la Seu i D. Joan Cardona, germá del Bisbe de Sion. Lo M. I. Sr.

Vicari Capitular mos hostatja a ca-seua; i, dita missa i berenats, icap a n-el Seminari! a estudiar fonètica i conjugació eyvissenques am dotze o tretze seminaristes, triats de la ciutat metexa i dels pobles de Jesús, Sant Carles i Sant Jordi de ses Salines, tots molt etxerovits, i mos hi pegam fins a mitj-dia.

Dinam, i, am lo M. I. Sr. Rector del Seminari i Mn. Macabitz, mos espitxam a n-el poble de Sant Josep de sa Talaia. Mos presentam a l'Escola Pública; el Sr. Mestre, escl·lent persona i molt instruit, posa a la nostra disposició deu o onze al·lots, que's fan càrrec tot d'una de la cosa, i mos pronuncien centenars de mots i mos conjuguen un enfilay de verbs, tot rabents i ben llampant, i se veu que hi xalen ferm de fer tal feyna. El Sr. Mestre mos mostra els dibuxos que fa aquella al·lotea, i es una cosa molt notable. Se veu que tenen molt d'ull p'el dibux.

Mos ne tornam a la ciutat, ja fosca negra.

Dia 17. —Volíem anar a Santa Eulària des Riu, Sant Llorenç i Sant Rafel de Forca; però, com ja només teníem un dia d'esser a Eivissa, resolem, per guanyar temps, replegar a n-el Seminari seminaristes de tots aquells pobles i dels altres que hi haja, i estudiar amb ells llur fonètica i conjugació. Ho feym axí, i aplegam seminaristes de Santa Eulària des Riu, Santa Llertrudis, Sant Mateu d'Aubarca, Sant Llorenç, Sant Joan de Labritja, Sant Josep de sa Talaia, Sant Jordi de ses Salines, Sant Carles, Sant Rafel de Forca, Sant Agustí i un capellà de Sant Antoni de Portmany; i am tots ells feym l'estudi de la pronuncia i conjugació de tots aquests pobles. I mos hi pegam de les vuyt fins a les dotze, i de les dues fins a les set; i no mos ne temem de treballar tantes d'hores, perque aquella gent es lo més desxondida i ben plaent, i, lluny de demostrarse cansats ni alisos, se veu que hi xalen de bona manera.

Quedam esglayats de la gran riquesa del vocabulari eyvissenc, però sobre tot de la baldor i esplendidesa de formes verbals. No

recordam haverne trobades tantes d'especials, tan interessants en cap de les comarques catalanes, valencianes ni balears. Beníssim!

Donam mil gràcies a n-aquells simpàtics seminaristes, a llur estimadíssim M. I. Sr. Rector, a n-el M. I. Sr. Vicari Capitular, a n-els altres Canonges Srs. Tur i Joan Palau, a Mn. Macabitz i Mn. Riera, i prenim comiat de tots. [189]

A la una de la nit pujam a n-el vapor *Lulio*, que vé d'Alacant, i i cap a Mallorca manca gent! amb una fosca ben espessa.

Dia 18. —Estávem lletgint demunt cuberta, i teníem no gayre lluny un estol de valencians que conversaven p'els colzos i escometien tothom. Mos convidaren a berenar. Mos hi acostam, i n'hi va haver dos d'Alacant, un de Novelda, un altre de Sant Joan [d'Alacant] i un altre de Sant Vicent [del Raspeig] (aquests dos darrers pobles just devora Alacant).

iQuina bona sort que Deu mos va dur! Feya estona que desitjávem sentir alacantins, per sortir de certs duptes sobre la fonètica d'allà. I ja fórem partits a demanarlos paraules i formes verbals, i mos contestaren tots amabilíssims. Los venien molt de nou aquelles preguntes, i hi reyen molt: i nosaltres més per la bona avinentesa que mos era sortida, sense ferne contes, i que mos escusava un viatge a Alacant.

Devers les nou i mitja arribárem a Palma, ben contents i ben trempats, gràcies a Deu, i plenes de notes i de formes verbals les dues llibretes que mos n'havíem duytes per la cosa.

Sobre tot, iben re-de-bé mos es anada aquexa nova exida a Menorca i Eivissa, gràcies a Deu!

iQue no sia la derrera, si convé!

No hu será, si Deu ho vol.

UNA ALTRA MICA D'EXIDA FILOLÒGICA (p. 314-316)

Dia 29 d'ABRIL. —Mos embarcam cap a Barcelona, aont el dia 2 de matx, fet el sermó de la *Lliga Espiritual de Montserrat*, am l'amic En Joan Palomba, qu'ha comparegut de l'Alguer per donar aquí algunes conferències, feym l'estudi de l'alguerès, que'ns resulta ben interessant.

Dia 3 DE MATX. —Hora baxa li estrenyem am lo Dr. [Isidre] Villà cap a Granollers, el poble nadiu d'aquest bon amic, la família del qual ens rep am paumes d'or i mos tracten com-e papes, i comensam l'estudi del dialecte granollerenc.

Dia 4. —Tot lo dia donam ventim a n-el dialecte de Granollers. Trobam un camp d'acció magnífic dins l'escola primària, aont el Dr. Villà aprengué le primeres lletres. El Sr. Mestre ens dona tota mena de facilidats, i trobam uns noys lo més axerits per conjugar verbs catalans. Una tia del Dr. Villà, Sra. Viuda de Torres i sos fills, també'ns ajuden per dit estudi dialectal.

Dia 5. —Seguim estudiant am los noys de l'escola fins devers les nou, que prenim el tren cap a Caldes de Malavella, aont arribam demunt les onze. Prenim redòs a n-el magnífic establiment de banys *Vichy Catalá*, i icap a l'escola pública! Mos hi presentam, deym a n-el Sr. Mestre lo que fa al cas, i tot-d'una posa a la nostra disposició nou o deu noys d'onze a dotze anys, que a l'acte's fan càrrec de la cosa, i se posen a conjugar verbs catalans com-e rossinyols; i allà los haguésseu sentit descapdellar. Posam forqueta per anar a dinar, i devers les quatre hi torn, i mos hi pegam fins fosca negra, fins que hi feym el val-Deu. ¿Vaja quins noys més desxondits i llambriners per donar testimoni de la llenga que mamaren de llurs mares. En son documents vius preciosos.

Dia 6. —Devers les sis prenc el tren cap a Hostalric per agafar els automòvils de Sant Hilari Sacalm. Arribam a Hostalric i resulta

que'ls automòvils encara no naveguen, i que no hi ha [315] més que la tartana, que partirà al cap d'un hora. L'aprofit per arribar fins a la vila a veure que tal es; i vol la bona sort que la primera persona que vetx, resulta esser l'apoderat d'un bon amic meu de Mallorca que té bens allà sense que jo hu sabés. Comparex llavò'l garriguer i tots dos m'acompanyen a l'estació, i amb ells estudiay els punts capitals de la fonètica d'Hostalric. iSi que n'hi ha dit en candela! —Prenc llavò la tartana de Sant Hilari, i ide d'allà! mos aficam dins les Guilleries, tot muntanyes i valls verdíssimes, endiumenjades esplèndidament de boscs i arbredes, fent la cort a n-el solemníssim Montseny.

Com som a Arbúcies, devers les deu, m'ocorre que'm convé aturarm'hi per estudiarhi la fonètica i el vespre pujar a Sant Hilari. Dit i fet, dex la maleta a la fonda; demán si hi ha cap escola que la fassa un capellá; me'n mostren una; m'hi espitx, i m'hi trop no sols aquell capellá sino uns quants més i un mestre seglar; son unes escoles d'una societat catòlica. Me posen a la meua disposició nou o deu noys d'onze a dotze anys, alguns d'ells de les masies encastellades dalt aquests turons veïns que formen l'imponent panorama, i ja son partits aquells menuts conjuga qui conjuga verbs catalans amb una gràcia i una seguredat encantadores. Se fa mitx dia, i icap a dinar tothom. Dinats mos tornam aplegar a n-aquella societat catòlica, i am dues o tres hores dexam llest l'estudi dels punts caporals de la fonètica i morfologia; feym una escapada a les esglésies de la població, prou interessants, i hora baixa m'afic dins la tartana pública, i per amunt per amunt icap a Sant Hilari Sacalm! arribanthi fosca negra.

Dia 7. —Dita missa i llest de les altres feynes, devers les vuyt me present a la Rectoria, a n-el Ser. Rector i altres capellans que hi trop amb ell; els esplic el meu objecte, i posen a la meua disposició dotze o tretze nois, de deu a dotze anys, d'un'escola que tenen allà, que fan un cap molt viu. Tot-d'una que'ls esplic lo de la conjugació dels verbs catalans, ho comprenen, i ja son partits a conjugarne,

com-e cadellots de molí. Es un gust sentirlos descapdellar. Mos hi pegam fins a les dotze, que's fa hora d'anar a dinar.

Mn. Ignasi Rovira, que comanda de les aygues famoses de Sant Hilari y se cuyda de la polent *Casa Saleta*, propietària de les metexes, la primera potència de les Guilleries, m'ostatja a ca-seua, omplintme d'atencions que may li agrairé prou; me tracten magníficament. Devers les tres tornam a la Rectoria, compareixen de bell nou aquells noys, i am dues o tres hores acabam l'estudi dels punts caporals de la fonètica i morfologia d'aquesta comarca. —Un d'aquells noys, i dels més petits, pert la [316] por, i ja es partit a contarnos rondalles, i resulta que'n sap un enfilall, i les conta amb una gràcia inefable, i axí puc estudiar millor el llenguatge genuí de les Guilleries.

Me tem a-les-hores que estic tan escanyat, que casi no'm senten. Vetx que m'ha pegat un cop d'ayre, tal volta el canvi sobtat de temperatura, molt més freda a Sant Hilari que a Caldes de Malavella, Granollers i Barcelona... ¡Bona l'hem feta! Havia de partir cap a Vic a les tres de la matinada de demà per estudiar la fonètica de *La Plana*; no hi ha que pensarhi. La gargamella no hu vol, i ella comanda... Prenc redós a Ca-Mn. Rovira, i iboca closa!

Dia 8. —Dita missa, m'afic devers les nou dins una tartana que Mn. Rovira posa a la meua disposició, i icap a Hostalric! i llavò icap a Barcelona!, aont vetx l'especialista en gargamelles, mon bon amic el Dr. Cristòfol Costa, que'm diu qu'es una laringitis aguda, que no té cap importància si la cuyt, i m'estic boca closa alguns dies. Prou que m'hi pos per por de mosques!

Dia 9. —Per no haver de conversar, no vatx a n-els Jochs Florals; i hora baxa m'afic dins el vapor; i icap a Mallorca!

Dia 10. —Arribam, i casi ja no's conex lo de la gargamella, gràcies a Deu i a la perícia del Dr. Costa. Beníssim.

COM ES QU'ENCARA NO SURT EL «DICIONARI»

(fragment: p. 328-329)

[...] Lo primer de tot ens va ocòrrer que mos serien cent cavalls una sèrie d'escursions per tots els territoris que parlen catalá per sentir totes les variedats del llenguatge, convidar la gent a replegar paraules i estudiar demunt documents vius l'idioma actual. Pero ¿teníem cap preparació científica per fer profitosament tals escursions? iQu'haviem de tenir! ¿Qui la mos havia d'haver dada? ¿aont la poríem trobar sense sortir d'Espanya? Lo que férem fou comensar les exides, concretant a certs temes les nostres observacions. Dins el juliol de 1900 ens embarcam cap a Barcelona, i de Barcelona cap a Vic; aquí comen[329]sárem les nostres observacions llingüístiques visitant ben superficialment, Tavèrnoles, Sant Pere de Savessona, Camprodon, Llanars, Setcases, Campdevàdol, Gombreny, la Pobla de Lillet, Sant Jaume de Frontanyà, Borredà, Ribes de Freser, Puigcerdà, Montlluís, Odelló, Vilafranca de Conflent i Cornellà de Conflent, Prada, Perpinyà, Arle, Costoja, Elna, Llançà, Girona, Olot, Ripoll, tornant a Vic; i, per Barcelona, cap a Mallorca. Aquella excursió durà 40 dies. L'any 1901, la primeria d'abril, comensárem l'excursió per Tortosa, pujant per Gandesa fins a Calaceit, tornant arrera per visitar Vinaròs, Morella, Forcall, Benicarló, Peníscola, Alcalà de Xivert, Castelló de la Plana, Vila-real, Onda, Borriana, Morvedre, el Puig, València, Rafelguaraf, Gandia, Alcoi, Cocentaina, Benifallim, Penàguila, Xàtiva, Alacant, Perpinyà i Sant Llorenç de Salanca. Aquesta excursió durà dos mesos, i ja dúyem més orde en les observacions, i penetrávem una mica més endins. —L'any 1902, la primaria d'abril, comensárem per Eivissa, i d'allá desembarcam a Alacant, i recorrem les principals regions valencianes i llavò les principals regions de Catalunya durant tres mesos. [...]